

АНАЛИТИЧНАТА ФИЛОСОФИЯ В БЪЛГАРИЯ

Проф. д-р Вихрен Бузов

ANALYTICAL PHILOSOPHY IN BULGARIA

Prof. Dr. Vihren Bouzov

***Abstract.** In this paper I shall try to present the role of analytical tradition in the development of Bulgarian philosophical thought – the critical attitude to it, the acceptance of its results of importance and the sizing of its typical problems. My main thesis is that at present the ideas and problems of analytical philosophers going through a veritable revival in my country.*

***Key words:** analytical tradition, Bulgarian philosophy*

В тази статия ще се опитам да представя ролята на аналитичната традиция в развитието на българската философска мисъл – отношението към нея, критиката и приемането на нейни основни резултати, разработването на поставени в нейните рамки проблеми. Основната ми теза е, че идеите и проблемите на аналитичните философи преживяват днес истински ренесанс в България. Това би могло да се обясни не само с глобалното разпространение на английския език и философските традиции, свързани с него, но и с възприемането на аналитичните методи като средства за разрешаването на актуални за нашето общество проблеми.

Особено важно значение в този процес имат българо-австрийските и българо-полските връзки в областите на философията и логиката. За първите можем да говорим във връзка с преоценката и възприемането на идеите и философското наследство на Лудвиг Витгенщайн (*STOICHEVA*, M. (ed.), 2005). То е в основата на един нов поглед към ролята на езика в пораяждането на философските проблеми и

формирането на философската терминология. Българските изследвания по философия на науката се намират под силното влияние на някои логически идеи на Виенския кръг и на логическия емпиризъм като цяло.

Българо-полските връзки се развиваха интензивно още в условията на социализма по линия на овладяването и разпространението на някои аналитични идеи, което бе своеобразна антитеза на господстващата идеология на марксизма. Полската аналитична школа се утвърди като образец за нас със своя антиирационализъм, сциентизъм, логическа култура и позитивно отношение към традиционните философски проблеми (BOUZOV, V., 1998) Подобен тип философско отношение е изключително важно в днешната ситуация на социална и икономическа трансформация, когато старите ценности се разпадат, а новите не се виждат.

Ще започна с въпроса какво представлява аналитичната традиция и защо тя се оказва толкова жизнена?

1. Аналитичната традиция

Едва ли може да се оспорва твърдението, че аналитичната философия е една от най-влиятелните линии във философското мислене през XX век. Тя не е отделна школа, а направление или движение. Към него можем да причислим разнородни мислители и школи. По тази причина идентичността на аналитичната традиция продължава да бъде дискуссионен въпрос. Може би е прав Л. Дж. Коен, че нейното единство е резултат на интензивния диалог между аналитиците, чиято свързваща основа са философските проблеми, а не методите за тяхното решаване. Най-представителни за аналитичната мисъл са “нормативните проблеми на обосноваването и разсъжденияето” (COHEN, L.J., 1986, 11). В своята мащабна история на британската аналитична философия българският автор, работещ в Германия, Николай Милков отбелязва, че общата тема за нейните водещи автори е “анализът на различните варианти на човешкото разбиране”. То се разглежда като конструирано от атоми, подредени във формална схема (MILKOV, N., 1998, Vol.1, 25). Ян Воленски застъпва позицията, че аналитичната философия може да се характеризира не толкова

чрез съдържанието на тезите, а по-скоро чрез философските методи и чрез общността на проблемите – предмет на философията, отношението философия-наука, епистемологичния статут на философията и др. (WOLENSKI, J., 1980, 33). Към тях можем да прибавим логическия анализ на езика и обосноваването в науката.

Н. Милков основателно отбелязва, че “след падането на Берлинската стена всичко сочи към нова вълна на експанзия на аналитичната философия както в източно-европейските демокрации, така и в Западна Европа” (MILKOV, N., 1998, Vol. 1, 3). Можем с уговорки да се съгласим с Г.Х. фон Вригт, че аналитичната философия до голяма степен е свързана с англо-американското културно влияние (WRIGHT, G.H. von, 1993, 41). А с установяването на еднополюсен свят то със сигурност е доминиращо. Английският става водещ световен език и основен за философията, конструирана в аналитичен дух. Континенталната немскоезична идеалистична философия се оказва до голяма степен изместена от аналитичната традиция. Не можем обаче да не изтъкнем и известно преплитане между тях, защото в последните десетилетия аналитиците все по-често се обръщат към традиционните философски теми.

Това обяснение за ролята на англо-американското влияние обаче изглежда недостатъчно и неудовлетворително. В него не се вписва авторитетното международно признание на Лвовско-Варшавската школа и нейната традиция (KIJANIA-PLACEK, K. and J. Wolenski (eds.), 1998). Това се отнася и за немскоезичните аналитични направления като Виенския кръг и Л. Витгенщайн, също и за скандинавските, които са повлияни от първите. Можем да обвържем авторитета на аналитичната философия с успехите на науката и технологиите, с осъзнаването на многообразието от проблеми на изследване на езика във връзка с проектите за изкуствен интелект и машинен превод. От особено значение е и борбата с настъплението на ирационализма и свързания с него начин на мислене и живот. Традиционно той кореспондира с идеалистични и метафизични философски идеи, които много бързо могат да бъдат възприети от олигархични режими. В социален план подчиняването на целия живот на инструменталната рационалност също е благоприятна среда за сциентистки и аналитичен тип философстване, макар че то по

принцип поставя на критическа преоценка всеки опит за диктат. Аналитичните школи сравнително успешно намират и собственото поле за “професионална” философия.

В страните от Източна Европа дълги години господства като идеология една философия от континентален европейски тип – марксизма. В нейния класически вариант тя е продължение на немския идеализъм на нови основи и с редица хуманитаристки мотиви. Нейното дискредитиране в социалните трансформации от последните десетилетия също е предпоставка за навлизане на аналитичната философия. То се отразява неизбежно и на немското философско влияние. Трябва да отбележим също, че чрез Енгелс с неговата „Диалектика на природата” в марксизма нахлува откровен позитивистки дух, което доведе до твърде лесното превключване на философите в Източна Европа към аналитичната философия на езика и на науката.

Постмодернистката философия и естетика засега в Източна Европа се разпространява предимно в департаментите по езици и изкуства. Не е популярен за философските дискусии и езикът, на който тя се развива – френският.

2. Аналитичната философия в България до 1989 г.

До 1951 г. аналитичната ориентация няма изявени представители в България, а единствено критици (Иван Георгов, Димитър Михалчев). С голяма условност можем да отнесем към нея някои физикалистични и сциентистки идеи от неопозитивистки тип, изложени в работи на учения-биолог Асен Златаров. Категорично доминира немската идеалистична философия (хегелианство, кантианство) и особено дуалистичната философия на Й. Ремке в интерпретацията на големия български философ Димитър Михалчев. След 1951 г. тези философски направления са подложени на идеологизирана критика и отстранени от университетите и Академията на науките.

След това аналитичната ориентация се реализира като вътрешна опозиция на марксистката идеология под влиянието на британската (Б. Ръсел, Дж. Остин, П. Стросън, М. Дамет), австрийската (Л. Витгенщайн, Р. Карнап и Виенския кръг), американската (У.

Куайн, Д. Дейвидсън) и особено на полската философия. В съдържателен аспект приобщаването на някои представители на българската философска мисъл към аналитичната философия се изразява в извеждането на преден план на философското и логико-семантичкото изследване на същността, значението и ролята на езика – естествен и формален. Първоначално това се осъществява в контекста на самата традиция на Хегел и Маркс, която предписва разглеждане на езика като ”непосредствена действителност на мисълта” (Хегел) и като ”практическо съзнание” или предметно-практическа дейност (Маркс). На тази философска основа се анализира връзката на общите проблеми на марксистката философия със семиотичния анализ на езика. Постепенно обаче задълбочаването на изследванията и обогатяването им с логическа техника води към по-голяма теоретична автономия на аналитично ориентираните изследвания. Затова допринася и твърде силното влияние на англоезичната философия на науката.

Интересно е да се отбележи, че критиката срещу западната аналитична философия частично води до приобщаване към много от нейните теми и резултати. Критическите атаки са насочени преди всичко срещу отстраняването на традиционните метафизични проблеми и разглеждането на езика независимо от реалността и човешката практическа дейност. Но интерпретацията на тези проблеми не е марксистка или хегелианска, а по-близка до тази на Л. Витгенщайн и други аналитични мислители. В своята книга *“Философия на лингвистиката срещу лингвистическата философия”* Добрин Спасов отстоява тезата, че първата трябва да се опира на материалността на езика и неговата неразривна връзка с мисленето. Езикът няма специфични закони, те са отражение на обективни зависимости между нещата (*СПАСОВ, Д., 1970, 13–27*). Затова приоритет трябва да имат онтологичните и епистемологичните проблеми. Спасов разглежда езика през призмата на неговата теория за вътрешно-външния характер на отношенията. Като средство и отношение той е неотделим от относимите неща. Концепцията му търси средищен път между решенията на Ръсел и Аристотел.

Същият подход е приложен и в книгата му *“Анализ на познанието”*. Тя е посветена на анализа на главните видове методично

познание – обозначаване, означаване, измерване, моделиране. Той заключава, че разглеждането на структурата на знанието е предпоставка за поставяне на всички гносеологически въпроси. Методите на аналитичните философи са насочени само към структури, изолирани от обективните зависимости. Обосноваването е представено като знание, опосредствано от нещо общо между изследвания обект и вече познати обекти (*СПАСОВ*, Д., 1969). Българският философ убедително показва, че много базисни философски въпроси могат да бъдат атакувани със средствата на лингвистичния анализ.

Интерес представлява и критиката на Елена Панова в редица работи и дискусии на страниците на философия печат към аналитичната метафизика на Куайн, Куинтън и Стросън. Тя признава, че аналитиците изучават лингвистични структури с цел да проникнат в структурите на действителността. Отстоява приоритета на метафизичните проблеми в духа на кантовия критицизъм и ролята на социалната практика като най-важен и определящ на човешкото познание в духа на марксизма (*ПАНОВА*, Е., 1986). В книгата си *“Философията на логическия емпирист”* Александър Дейков прокарва тезата, че дори отхвърлянето на метафизиката представлява съществена и обоснована философска позиция (*ДЕЙКОВ*, А., 1975).

Особено остра е критиката на един от официалните идеолози по онова време Николай Ирибаджаков. Той познава отлично западните аналитични философи, но ги атакува за подценяване на метафизичните проблеми и на ролята на социалната практика (*ИРИБАДЖАКОВ*, Н., 1979). На някои от тях тези критики са представени лично на Световния философски конгрес във Варна през 1973 г. Провеждането му в България е признание за авторитет и контактите на българските философи. Ще добавим, че в редица статии в политическия и философския печат през 80-те години Ирибаджаков сравнява марксизма и философията на Витгенщайн като се опитва да покаже, че нейните главни проблеми могат да бъдат решени от марксистки позиции. Трябва да отбележим, че официалната идеология проваля някои работи издържани изцяло в аналитичен дух като голямата докторска дисертация на Б. Дянков върху теорията на А. Тарски за истината. Книгата на В. Стефанов *“Познание и време”*,

в която той критикува марксизма от аналитични позиции е спряна от издаване през 1986 г. и излиза по-късно.

Позитивен прием в условията на господстващата идеология на марксизма аналитичната философия получава по две основни линии – в работата на семинара по логика на Ангел Бънков и в развитието на българо-полските научни контакти. В тях се включват и редица представители на частните науки – математици, физици, биолози, които традиционно са носители на сциентистки убеждения.

Бънков е бивш асистент на Михалчев. Неговият семинар работи в периода 1963–1989 г. и обединява логици от СУ “Св. Климент Охридски” и БАН. В резултат са публикувани множество колективни трудове (поредицата “Проблеми на логиката” – т. 1-7) и монографии. Можем да изброим някои от дискутираните проблеми заедно с автори, които представят свои решения по тях, посочвайки и важни произведения:

– Отношението между логика и философия; философската логика като система и метод на философско изследване (А. Бънков, Д. Спасов, Б. Дянков);

– Логическата и онтологическа природа на отношенията (Д. Спасов, Н. Мерджанов (СПАСОВ, Д., Н. Мерджанов, 1975));

– Обосноваването на индукцията (А. Бънков, Д. Спасов, Н. Мерджанов (МЕРДЖАНОВ, Н., 1975), Б. Дянков);

– Философия на математиката (Б. Чендов, Св. Славков);

– Формализация на диалектиката (Г. Гаргов, Д. Вакарелов, Хр. Смоленов);

– Проблемът за значението и проблеми на логическата семантика – теория за истината (Б. Дянков (Дянков, Б., 1975) Г. Гаргов (ГАРГОВ, Г., 1997) Д. Спасов);

– Многозначни и модални логики, философско осмисляне на прехода от класическа към некласически логики (Д. Вакарелов, М. Табаков (ТАБАКОВ, М., 1986));

– Логика и методология на природознанието в духа на неопозитивизма (Received View) и постпозитивизма (А. Поликаров (ПОЛИКАРОВ, А., 1966), Ст. Николов, Д. Гинев (ГИНЕВ, Д., 1986, 1989), Ст. Димиев, А. Стефанов (СТЕФАНОВ, А., 1986));

– Проблемът за парадоксите в логическа светлина (С. Петров (ПЕТРОВ, С., 1973), А. Ешкенази).

В теоретично отношение най-значими постижения са концепцията на Б. Дянков за полисемантическият характер на езика, опитите за формализация на диалектически разсъждения и теорията на отношенията на Д. Спасов. Формализацията на диалектическите разсъждения насочва интереса към паранепротиворечивите логики и структурата на аргументацията. През 1986 г. Хр. Смоленов и Н. Мерджанов на страниците на сп. “Философска мисъл” водят голяма дискусия за формализацията на диалектическите разсъждения и неклассическите логики. Специално трябва да отбележим работите на Богдан Дянков, който близо 40 г. се занимава с философско-логически изследвания на езика в аналитичен дух (Дянков, Б., 1973, 1975).

Другата линия на позитивно отношение към аналитичните идеи идва от връзките между българските и полските философи и логици. Институционално те са закрепени с договор с Института по философия и социология при Полската академия на науките от 1976 г. Сътрудничеството просъществува във формата на редовни срещи, конференции, съвместни публикации и специализации до към 1991 г. Организиран са четири българо-полски научни конференции (1977, 1983, 1985, 1991). Материалите от два от тях са публикувани – в Полша (1983) и в България (1985 (ТУРЕС, 1988)). В Полша специализират редица български философи и логици – Д. Вакарелов, Б. Дянков, Пр. Спасова, В. Бузов и др. В “Проблеми на логиката” излизат работи на полски автори. Няма съмнение, че тези контакти с представители на полската аналитична традиция имат изключително значение за формирането на позитивно отношение към нейните проблеми и за обръщането на българските изследователи към тях. Развива се и популяризация на полската философска традиция – издаване на книги на полски автори, коментарни статии за нейните резултати.

Интересът към проблемите на аналитичната философия се отразява и на философското образование. Аз завърших философия във Философския факултет на СУ “Св. Климент Охридски” в периода 1984–1989 г. като слушах спецкурс по логическа семантика на Г. Гаргов, лекции по математика на Д. Вакарелов, лекции по физика на А. Поликаров, спецкурсове по логика при Б. Чендов, който се обявя-

ваше за логически емпирист. По-късно тези позиции в образованието бяха загубени в СУ “Св. Климент Охридски”. Философският факултет във ВТУ “Св. св. Кирил и Методий” отделя много по-голямо внимание на приносите и постиженията на аналитичните философи – в курсовете по логика, теория на познанието, философия на езика, философия на правото философия на науката. През последните години на ХХ век и началото на нашия той се превърна в основен център на аналитичното философско мислене.

3. Аналитичната философия в България след 1989 г.

В годините на прехода към демокрация и пазарна икономика аналитичната философия и аналитично ориентираният тип философстване са в подем. Появявиха се добри преводи на аналитични философия (Б. Ръсел, Дж. Остин и др.). През 1996 г. в СУ “Св. Климент Охридски” бяха на посещение П. Стросън и М. Дамет за представянето на сборника “*Философията в Оксфорд днес*” (Стойчева, М. (съст.), 1996) Те се срещнаха с представители на българската философска общност. С това се постави началото на регулярни Оксфордски лекции по философия, в които гостуваха и други големи имена.

Аналитичната ориентация засяга и науките за езика. Института за български език към БАН организира две международни научни конференции с авторитетно представителство по проблеми, които са традиционен приоритет за аналитичната традиция – “*Модели на значението*” (1989 г.) и “*Език и съзнание*” (1995 г.). Основна роля в тях има М. Стаменов. Заслужава специално да се отбележи книгата на Д. Генова от Филологическия факултет на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий” “*За репрезентацията на значението и употребата на езика*”, която успешно представя най-добрите резултати на англоезичните философски изследвания на езика (Генова, Д., 1997).

Аналитично ориентираните изследвания на българските философи се развиват в следните направления:

– Прагматична теория на значението под влияние на “късния” Витгенщайн и Девидсън (Н. Милков (*Milkov*, N., 1992), М. Стаменов (*Стаменов*, М., 1993);

- История на аналитичната философия и философията на езика (Н. Богданов, Р. Русенов, Д. Генова, В. Бузов (*Bouzov, V.*, 2002))
- Философия на логиката в кантиански дух (В. Стефанов (*Стефанов, В.*, 2004));
- Прагматически ориентирани логически системи (В. Бузов (Бузов, В, 2006))
- Формална теория на аргументацията (Г. Гаргов, Сл. Радев, който работи и живее в Полша);
- Философски проблеми на логиката – преход от класическа към неklasически и многозначни логики, философска логика (М. Табаков, Б. Дянков, В. Бузов);
- Аналитична философия на правото (правната аргументация) и правна логика – теория на нормите, теория на правното тълкуване, епистемология на правото и методология на правните науки (Ж. Сталев, В. Бузов (*Bouzov, V.*, 1997), Р. Ташев);
- Теория на научната рационалност (Д. Гинев, В. Бузов).
- Философия на когнитивните науки (Л. Гурова).

Преди няколко години в издателство “Клубър” се появи книга на група български философи с аналитична ориентация (М. Табаков, Сл. Радев, Д. Гинев, А. Стефанов, Л. Гурова, В. Бузов и др.) – “Български студии по философия на науката” със съставител Д. Гинев (*Ginev, D.*(ed.), 2003). Тя намери много добро признание сред компетентната публика.

През 2004 г. се проведеха три международни научни конференции в университетите в София, Благоевград и Велико Търново, посветени на 115-годишнината от рождението на Л. Витгенщайн. В тях участваха философи от Австрия и Норвегия, както и млади български автори с аналитична ориентация. Публикуваният сборник е многоезичен (*Stoicheva, M.* (ed.), 2005). Българският културен институт във Виена бе инициатор на две поредни конференции за Витгенщайн с участие на български автори. Резултатите от първата бяха публикувани в известията на института (*Weiberg, A.* (ed.), 2005). Втората, посветена на неговите “Бележки по философия на психологията” предстои през 2007. Многообразните философски идеи на великия австрийски философ се превърнаха в евристична инспирация за множество интересни изследвания.

Сред най-значимите постижения на българските аналитици бих посочих философско-методологичното осмисляне на прехода от класическа към неklasическа логика на М. Табаков, философско-логическата концепция на В. Стефанов, историческите изследвания върху аналитичната традиция, концепцията на В. Бузов за връзките и зависимостите между прагматически ориентираните логически системи – логики на нормите, на решенията, на убежденията, на оценките (Бузов, В., 2006). В логиката убедително навлизат млади автори, които превеждат и коментират аналитичното наследство – Т. Полименов, А. Бешкова, Е. Латинев (направил втори превод на “Трактата” на Витгенщайн след Н. Милков), Ал. Кънев. Първите два защитиха сериозни дисертации съответно върху Г. Фреге и Б. Ръсел, а проф.дфн Александър Кънев защити и двете си дисертации върху Витгенщайн. През 2010 г. бе отпечатан специален брой на сп. „Критика и хуманизъм”, посветен на аналитичната философия.

В заключение ще посоча, че аналитичната ориентация е сравнително нова за българската философска мисъл, но тя бързо намира поле за развитие и отличен прием. Тя привлича с ефективността на методите, с изразителността и обосноваването на идеите, с възможностите за най-различни приложения към решаването на философски и методологични проблеми. Идеологическите бариери пред нея са сринати. Публикуването на чужди езици и участието в международни форуми е пътят за популяризиране на постиженията на българските аналитични философи. Перспективите за успех в тази насока са съвсем реални.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Бузов, В.** 1998, Полската аналитична школа: от логика към онтология. В: Философски форум, 1998, № 2/3, Балкам, с. 212–219.
2. **Бузов, В.** Аспекти на правната логика. С., Д. Яков, 1999.
3. **Бузов, В.** Философия на езика. Одри, 2002.
4. **Бузов, В.** Светът на нормите. Одри, 2006.
5. **Бузов, В.** Логика на решенията или как да бъдем ефективни при вземането на решения. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий.

6. **Deikov, A.** Философията на логическия емпирист. С., Наука и изкуство, 1975.
7. **Дянков, В.** Актуални методологични проблеми на математическата логика. С., Наука и изкуство, 1973.
8. **Дянков, В.** Семантика и логика. С., Наука и изкуство, 1975.
9. **Ешкенази, А.** За парадоксите в логиката. БАН, 1977.
10. **Гаргов, Г.** Запомнени думи. С., 1997.
11. **Генова, Д.** За репрезентацията на значението и употребата на езика. В. Търново, Унив. изд. "Св. св. Кирил и Методий, 1997.
12. **Гинев, Д.** Модели на научното развитие. С., Наука и изкуство, 1986.
13. **Гинев, Д.** Диалози за научната рационалност. С., Изд. на БАН, 1989.
14. **Ginev, D.** (ed.). Bulgarian Studies in the Philosophy of Science , Boston Studies in the Philosophy of Science Volume 236, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London, 2003.
15. **Ирибаджаков, Н.** Критика на метафизическия разум. С., "Наука и изкуство, 1979.
16. **Kijania-placek, K. and J. Wolenski** (eds.). The Lwow-Warsaw School and Contemporary Philosophy, Kluwer, 1998.
17. **Мерджанов, Н.** Индуктивните методи в съвременната логика. С., Наука и изкуство, 1975.
18. **Milkov, N.** The Varieties of Understanding (English Philosophy since 1898), Vol.1, Peter Lang GmbH, 1998.
19. **Milkov, N.** Kaleidoscopic Mind: An Essay in Post-Wittgenstein Philosophy, Amsterdam, Rodopy, 1992.
20. **Панова, Е.** Кант и аналитичната . С., Изд. на БАН, 1986.
21. **Полименов, Т., А. Бешкова** и др. (съст.). Философия на логиката. Ранна аналитична философия. Г. Фреге, Б. Ръсел, Дж. Мур и Л. Витгенщайн. С., Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2003.
22. **Петров, С.** Логическите парадокси във философска интерпретация. С., Наука и изкуство, 1973.
23. **Polikarov, A.** Moderne Physic, Weltbild, Denkstil, Munchen, 1966.
24. **Спасов, Д.** Анализ на познанието. С., Наука и изкуство, 1969.
25. **Spasov, D.** Filosofia na lingvistikata sreshtu lingvisticzeskata filosofia [Philosophy of Linguistics versus Linguistic Philosophy]. Sofia, Nauka i izkustvo, 1970.
26. **Spasov, D., N. Merdjanov.** Simvolna logika [Symbolic Logic]. Sofia, Nauka i izkustvo, 1975.

27. **Stamenov, M.** Vavedenie v subektivnata semantika [Introduction in the Subjective Semantics]. BAN, 1993.
28. **Stefanov, A.** Naucznia progres v metodologiczna perspektiva [Scientific Progress in Methodological Perspective]. Sofia, NI, 1986
29. **Stefanov, V.** Poznanie i vreme [Knowledge and Time]. Sofia, 1993.
30. **Stefanov, V.** Vavedenie v deduktivnata logika [Introduction of Deductive Logic], Sofia, Sofia University, 2004.
31. **Stoicheva, M.** (ed.). Filosofiat a v Oksford dnes [Philosophy in Oxford Today], Sofia, University Publishing House, 1996.
32. **Stoicheva, M.** (ed.). Ludwig Wittgenstein and Analytic Philosophy. Papers on the Conference on the Occasion of the 115th Anniversary of His Birth, Sofia, Kutu, 2005.
33. **Tabakov, M.** Logika i aksiomatika [Logic and Axiomatic], Nauka I izkustvo, Sofia, 1986.
34. **Таванец, П., В. Смирнов** (съст.). Философия в современном мире. Философия и логика. Наука, 1974.
35. Types of Logical Systems and the Problem of Truth (Logic and Its Application), Sofia, 1988.
36. **Weiberg, A.** (ed.), Logische Formen und Sprachspiele: Wittgensteins “Werkzeugkasten” – in: Miscellanea Bulgarica N 17, verein “Freunde des Hauses Wittgenstein”, 2005.
37. **Wolenski, J.** Z zagadnien analitycznej filozofii prawa [Problems of Analytical Philosophy of Law], PWN, Warszawa, 1980.
38. **Wright, G. von.** Analytical Philosophy. A Historico-Critical Survey – in: The Tree of Knowledge and Other Essays, Leiden: Brill, 1993.